

Négyesi Lajos¹

A Zrínyi Campus hajdanvolt emlékművei

A Zrínyi Miklós Laktanya és Egyetemi Campus régi épületei két monarchiás tüzérlaktanya emlékét őrzik. A terület északi részén állt a gróf Pálffy János,² délen pedig a gróf Andrássy Gyula³ tüzérségi laktanya. Ez utóbbi egészen a Salgótarjáni útig nyúlt, magában foglalva a jelenlegi lakótelepet is. A két objektumot elválasztó kerítés az A épület déli oldalán húzódott kelet–nyugati irányban. Az I. világháború végéig a Pálffy laktanya a 12. ágyúezrednek, az Andrássy pedig a 4. tarackosezrednek és 4. lovastüzérosztálynak adott otthont. A világháború után a trianoni békediktátum katonai határozványainak teljesítése a tüzérség jelentős csökkentésével járt, ezért a két laktanya közül csak az Andrássy maradt a tüzérségé, a Pálffyba a vezérkari képzés költözött.

Az egykori laktanyaépületek közül a IV. épület őrzi az egykori tüzérek keze nyomát, amit könnyen felfedezhetünk a földszinti fal szemmagasságban húzódó és az emeleti ablaknyílások külső tégláin. Katonanemzedékek alkotókedvű tagjai karcolták be a keményre égetett agyagtömbökbe a nevüket és az időszakot, amikor itt töltötték szolgálatukat. Ölveczky József munkája kiemelkedik ezek közül, művészi kivitelezésével.

1929. június 24-én a gróf Pálffy János laktanyában a 10 órakor kezdődött ünnepségen József főherceg avatta a volt 12. ágyúezred hősi halottainak emlékművét. Erről a sajtó és a 279. *Magyar Híradó* 1929. júniusi⁴ száma is hírt adott. József főherceg mondta az avatóbeszédet, Gosztonyi László tartalékos főhadnagy pedig válaszbeszédet. Az ünnepségen részt vett dr. Ripka Ferenc főpolgármester, aki az ezred tisztje volt korábban, valamint vitéz Hellenbronth Antal tüzérségi tábornok, Riedl Lajos tábornok, vitéz Kozma Ferenc tábornok és a házigazda Werth

¹ Ezredes; egyetemi docens, NKE HHK Hadtörténelmi, Filozófiai és Kultúrtörténelmi Tanszék; PhD.

² A laktanya 1895 őszén készült el, és már ekkor Pálffy laktanyaként említik. Lásd *Pesti Hírlap*, 1895. augusztus 3. 3.

³ 1906 szeptemberében a lapos-dűlői laktanya gondnoka javasolta a főváros közgyűlésének, hogy az addig névtelen laktanyát nevezzék el Andrássy laktanyának. Lásd *Az Újság*, 1906. szeptember 22. 11.

⁴ Hősi emlékmű leleplezése a Pálffy-laktanyában 1929.

Henrik tábornok, a Magyar Királyi Budapesti Honvéd Tiszti Szabályzatismertető Tanfolyam parancsnoka.⁵

1. kép. Ölveczky József téglakarcolata
Forrás: a szerző felvétele

Az emlékmű egy 6,5 méter magas terméskőből épített oszlop volt, amelyet Markup Béla szobrászművész⁶ négy bronzreliefje díszített. Felállítási helye a filmhíradó tanúsága szerint a laktanya parkja volt, ahol a háttérben emeletes téglalapú épület látszik. Ez alapján a jelenlegi II-es tantermi épület előtti parkra ismerhetünk, amit megerősít az *Arcanum Mapires* honlapon található 1944-es budapesti légifénykép-sor erről a területről készült felvétele.⁷ Itt még a fás park közepén álló obeliszka árnyéka is kivehető. Sajnos mára már megsemmisült az emlékmű, amelynek helyén Zrínyi Miklós mellszobra áll, azonban a posztamens még őrizhet valamit az egykori tüzerobeliszkából. Az 1956. március 15-i avatásról készült fényképen jól látható, hogy a mellszobor posztamense eredetileg sokkal magasabb volt, amelyet valószínűleg a tüzeremlékmű visszabontásával alakítottak ki. A fényképen jól azonosítható az emlékmű fehér mészkőből készült lépcsős alapzata.

⁵ Hősi emlékmű leleplezése a Pálffy-laktanyában 1929: 13.

⁶ Markup Béla (Hámor, 1873. augusztus 23. – Budapest, 1945. július 3.) szobrász. Az Országos Magyar Mintarajziskolában Stróbl Alajosnál tanult. Nevét az Országház főbejáratát díszítő két nagy orosz-lánoszoborral tette ismertté (a II. világháborúban megsemmisültek, jelenleg Somogyi József alkotásai láthatók), és később is elsősorban állatszobraival tűnt ki.

⁷ *Budapest (1944), légifotók* [a].

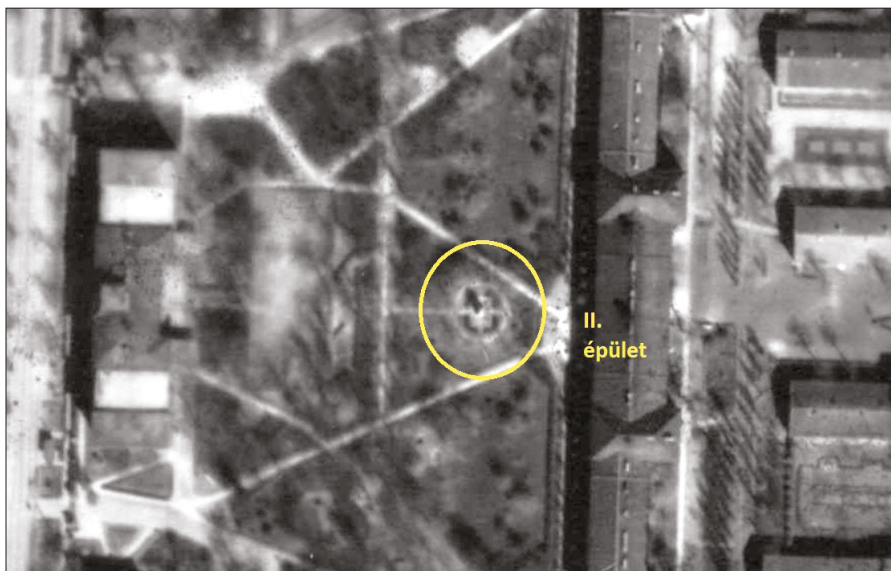
2. kép. A 12. ágyúszred hősi balottainak emlékműve
Forrás: Hősi emlékmű leleplezése a Pálffy-laktanyában 1929.

3. kép. Az emlékmű fehér mészkővel burkolt lépcsős talapzata, amely az 1956-os
átalakítás után is megmaradt. A háttérben felismerhető a II-es épület téglafala
Forrás: Hősi emlékmű leleplezése a Pálffy-laktanyában 1929.

4. kép. A Zrínyi-szobor a hősi tűzémlékmű visszabontásával kialakított posztamentumon. Az eredeti emlékmű mészkőburkolatát a talpzatig eltávolították, és a 6 méter magas obeliszből kb. 4 méter maradt meg
Forrás: M. SZABÓ 2007: 87.

5. kép. Az emlékmű az 1944-es légi fényképen
Forrás: Budapest (1944), légifotók

A gróf Andrássy laktanyában a magyar királyi Bercsényi Miklós 1. tüzérosztály az 1932. május 28-i osztálynap keretében, a szomolányi csata évfordulóján⁸ avatta fel a világháborúban elesett tüzérek emlékművét. Az ünnepségek sora tábormisével kezdődött, majd vitéz Vécsey Aladár alezredes osztályparancsnok beszéde után a *Himnusz* hangjai és ágyúdörgés közepette lehullt a lepel az emlékműről, amelynek építését Vértés László tüzérhadnagy tervei alapján Krompecher Andor karpaszományos irányította.⁹ Az ünnepélyen megjelent vitéz Kárpáthy Kamillo főparancsnok, vitéz Kozma Ferenc tábornok, vitéz Kalászy Imre altábornagy, vitéz Schönnerr Odiló vegyesdandár-parancsnok, Nagyszombati Miksa tábornok, vitéz Hellenbronth Antal tüzérségi tábornok, Mac Nollen őrnagy angol katonai attasé, Oxilia alezredes olasz katonai attasé.¹⁰ Az eseményről a *Magyar Világhíradó* is beszámolt 1932. júniusi 433. számában.¹¹

6. kép. A világháborúban elesett tüzérek emlékműve
Forrás: A világháborúban elesett Bercsényi Miklós
honvédtüzérek emlékművének leleplezése 1932.

⁸ A Bercsényi-tüzérek osztálynapja 1934: 17.

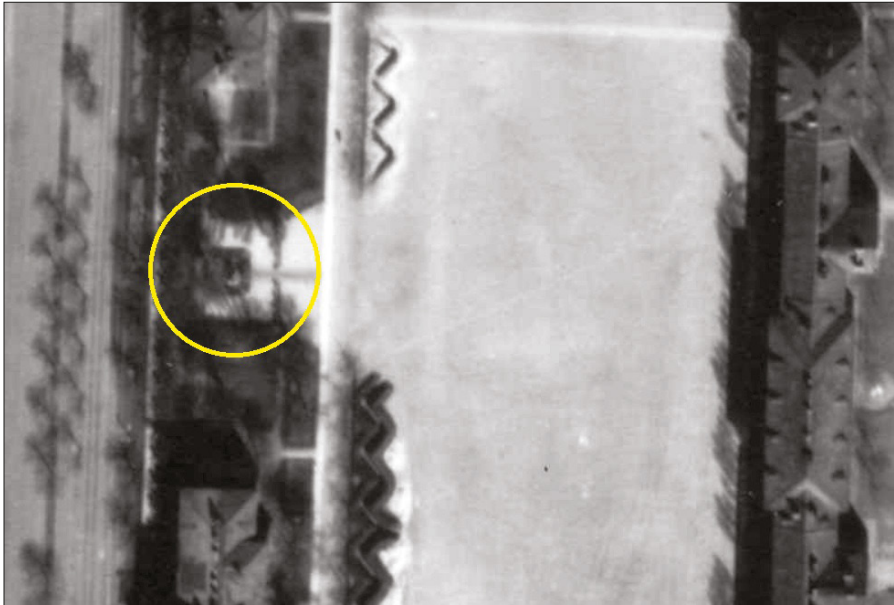
⁹ Leleplezték a hősi halált halt budapesti tüzérek emlékművét 1932: 13.

¹⁰ Leleplezték a világháborúban elesett tüzérek emlékművét 1932: 2.

¹¹ A világháborúban elesett Bercsényi Miklós honvédtüzérek emlékművének leleplezése 1932.

Már abban az évben, június 3-án a volt cs. és kir. 4/32/132. tábori tarackezred tagjai az ezred hősi halottai emlékére ezrednapot rendeztek, amelynek keretében megkoszorúzták a hősök emlékművét is,¹² majd 1935. június 3-án emléktáblát avattak a hősök tiszteletére.¹³ 1939. május 7-én a volt cs. és kir. 31. és 32. nehéz tüzérezred hősi halottaira emlékezve koszorúzták meg az emlékművet.¹⁴

A filmhíradó felvételein az emlékmű körül sűrű növényzet látszik, a háttérben a kerítés sejthető. Egy későbbi fényképen az építmény oldalán emeletes téglapü-
let tűnik fel. Ezek alapján nem lehet egyértelműen meghatározni az emlékmű helyét, azonban az 1944-es légi fényképen a laktanya déli részén található alakulótér Hungária körút felé eső oldalán látható egy olyan objektum, amely megfelel a fenti paramétereknek.¹⁵ Alaposabban megnézve felsejlik a sziklacsúcsot formázó kőhalom, mellette a löveggel. Ez alapján az emlékmű a Hungária körút 5–7. számú ház helyén állhatott.

7. kép. Az emlékmű helye az 1944-es légi fényképen
Forrás: Budapest (1944), légifotók

¹² Bajtársi ünnepség 1934: 8.

¹³ Hősök emléke 1935: 11.

¹⁴ A volt cs. és kir. 31. és 32. nehéz tüzérezred... 1939.

¹⁵ *Budapest (1944), légifotók* [b].

8. kép. Az 1942-ben felavatott emlékmű

Forrás: Hősök emléke 1942.

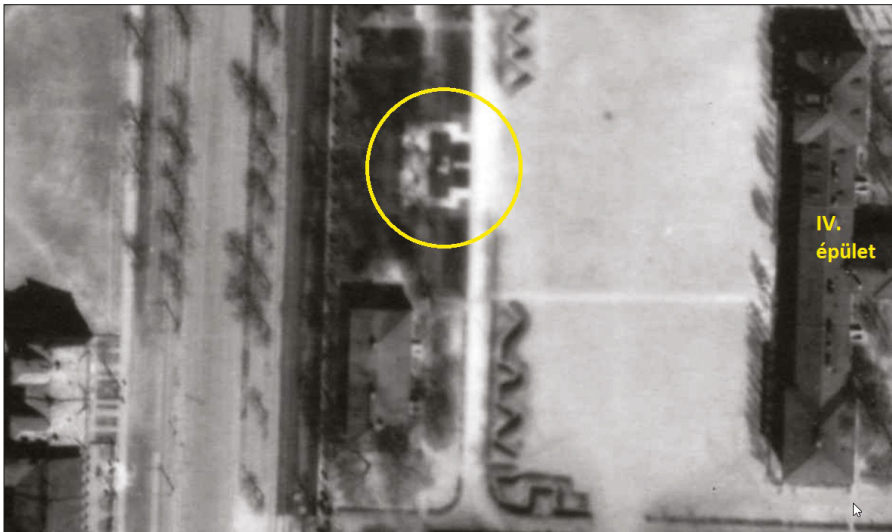
Az Andrassy laktanyában 1942. március 29-én újabb emlékművet avattak. Az 1. honvéd gépvontatású könnyű tüzérsztyály 1941-ben részt vett a délvidéki hadjáratban, majd a szovjet fronton a Donyeckig tört előre. A harcok során két tisztet és 26 legénységi állományú katonát vesztett. Az osztály parancsnokának kezdeményezésére Szabó-Czibalmos Kálmán tüzérsztyalós¹⁶ tervezett emlékművet a hősi halottak tiszteletére, amelyet vitéz nagybányai Horthy István kormányzóhelyettes avatott fel. Az ünnepségen a vezérkar főnökének képviselőjében megjelent Ruszkcizay-Rüdiger Imre altábornagy, ott volt Jány Gusztáv vezérezredes, Veres Lajos vezérőrnagy, Ankey Anesini Győző vezérőrnagy, vitéz Kisbarnaky Farkas Ferenc vezérőrnagy, vitéz Hellebronth Antal ny. vezérezredes, a vitézi székhelyettes főkapitánya, vitéz Kozma Ferenc altábornagy, Nemes Bangha Imre altábornagy, Berecz Sándor ezredes és számos magas rangú katona. Jelen volt Homemny Tivadar, Budapest

¹⁶ Festőművész (Esztergom, 1914 – Esztergom, 2004). Neményi Károly, Hellebrant Béla és Bajor Ágost művész-tanárok indították el a művészi pályára. A Képző- és Iparművészeti Főiskolát 1936-ban végezte el, ahol tanára volt Sándor Béla, Haranghy József és Domanovszky Endre. A II. világháború végén tüzér főhadnagyként francia hadifogságba került, majd Németországban telepedett le. 1949-ben New Yorkba költözött, ahol műtermét 1955-re Művészeti Magániskolává fejlesztette.

székesfőváros főpolgármestere és Bódy László alpolgármester. Az ünnepség végén a kormányzóhelyettes átadta az elesettek családtagjainak a kormányzó által adományozott kitüntetésekét.¹⁷ Ez volt az új háború első hősi emlékműve. Az avatásról a *Magyar Világhíradó* 1942. márciusi 945. számában adott hírt.¹⁸

Néhány hónappal később, november 1-jén a tűzérosztály kegyelete jeléül emléktáblát helyezett el az emlékmű talapzatán a következő felirattal: „Ezt az emlékművet az 1942. augusztus 20-án a Don melletti harcokban hősi halált halt Kormányzóhelyettes Úr avatta fel.”

Az emlékműnek ma már nincs nyoma, azonban az egykori felvételek alapján jól azonosítható a helye. A képeken a háttérben látszik a laktanya kerítése és a Hungária körút 18. és 20. számú épülete, amelyek homlokzata nem változott 1942 óta. Az 1944-es légi fényképen pontosan azonosítható a laktanya északi alakulótérnek körüli oldalán az emlékmű helye.¹⁹ Ez alapján az emlékmű a III-as tantermi épület északi része előtt, a park felőli oldalán, a XII. épület bejáratától 36 méterre állt, a fáltól kb. egy méterre. Érdeemes lenne emléktáblával vagy emlékkövel megjelölni a helyet, hiszen a filmhíradó felvételén jól olvashatók a hősi halottak nevei.

9. kép. Az emlékmű helye az 1944-es légi fényképen. Az alakulótér sarkán felismerhető a légoltalmi óvóárok cikcakkos vonala
 Forrás: Budapest (1944), légifotók

¹⁷ Horthy István kormányzóhelyettes avatta fel az új világháború első hősi emlékművét 1942: 3.

¹⁸ Hősök emléke 1942.

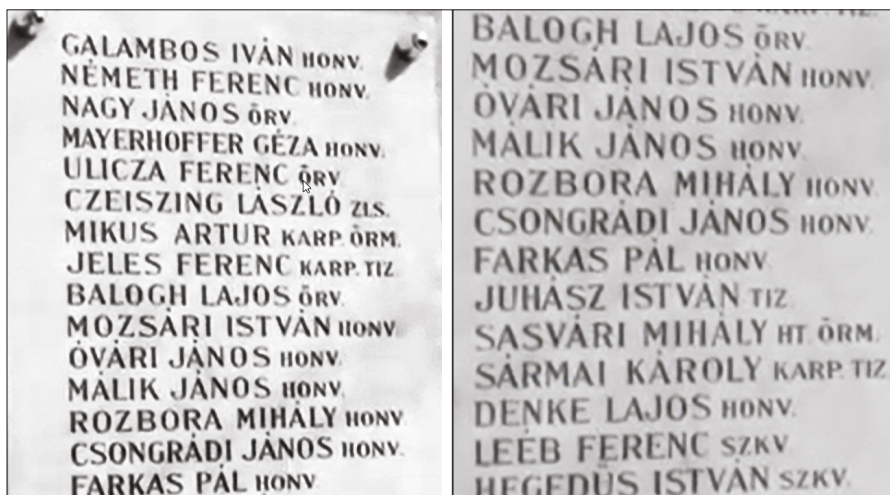
¹⁹ Budapest (1944), légifotók [c].

10. kép. Az emlékmű háttérében álló épületek egykor és ma
Forrás: Hősök emléke 1942

11. kép. Az emlékmű helye napjainkban
Forrás: a szerző felvétele

12. kép. *A hősi halált halt tűzérek névsora az emlékművön*

Forrás: Hősök emléke 1942

Miként az 1945 utáni időszak eltüntette az előbbieken bemutatott emlékműveket, úgy az egykori Zrínyi Miklós Katonai Akadémia két erős politikai töltettel rendelkező emlékműve sem állta ki az idő próbáját.

A magyar ellenállási mozgalomban az Andrássy laktanyához erősen negatív emlékek társultak, ugyanis 1942-ben a háborúellenes tüntetésekre válaszul közel 2000 antifasisztát tartóztattak le, akik közül 400-at itt tartottak fogva. A kihallgatások során Rózsa Ferenc, a *Szabad Nép* szerkesztője életét vesztette, és itt folyt 1942 júliusában, röviddel kivégzése előtt Schönherz Zoltán vallatása is.²⁰ A IV. számú tantermi épület nyugati falán 1958. november 17-én leplezték le az erről szóló emléktáblát.²¹ 1963. augusztus 17-én azután az épület bejáratának két oldalán felavatták Boldogfai Farkas Sándor²² Rózsa Ferencet ábrázoló és Németh Mihály szobrászművész²³ Schönherz Zoltánról készített mellszobrát.²⁴ Napjainkban még látható a két szobor betonalapzata.

²⁰ Antifasiszta harcosok találkozója az egykori Andrássy-laktanyában 1982: 215.

²¹ *Népszabadság*, 1958. november 12. 8.

²² Szobrász (Törökudvar, 1907 – Budapest, 1970). Az Iparművészeti Iskolán örvösséget tanult, majd a Képzőművészeti Főiskolán folytatta tanulmányait. Elnyerte a Ferenczy István-díjat (1926). Mint olasz állami ösztöndíjas a római Accademia delle Belle Arti növendéke volt.

²³ Szobrász (Sárvár, 1926 – Sárvár, 2018), 1952-től a Képzőművészeti Főiskola hallgatója, mestere Szabó Iván. 1958-ban diplomázott. 1968-ig a fővárosban alkotott, majd visszaköltözött Sárvárra. 1968-ban Medgyessy-plakettel tüntették ki. Sárvár díszpolgára. Egyéni stílusú köztéri szobrai mellett kiplasztikákat készített.

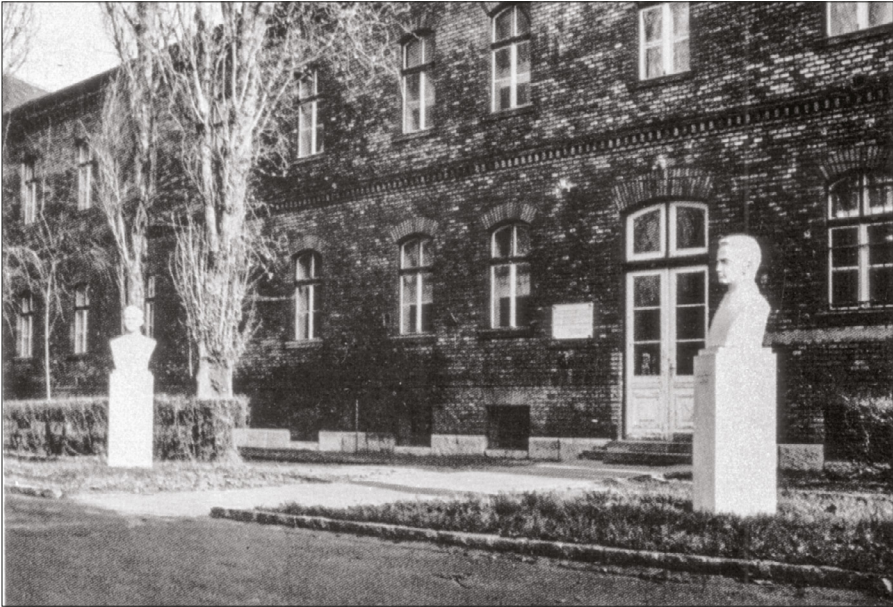
²⁴ Emlékmű avatás a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián 1963: 2.

13. kép. Megemlékezés az emléktáblánál az 1980-as években
Forrás: Emlékezés a mártírokra 1985

14. kép. Rózsa Ferenc és Schönherz Zoltán mellszobra
Forrás: Emlékmű avatás a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián 1963

15. kép. A két mellszobor a IV. épület előtt és az emléktábla a bejárat bal oldalán
Forrás: ZÁGONI 1975: 3. képes tábla

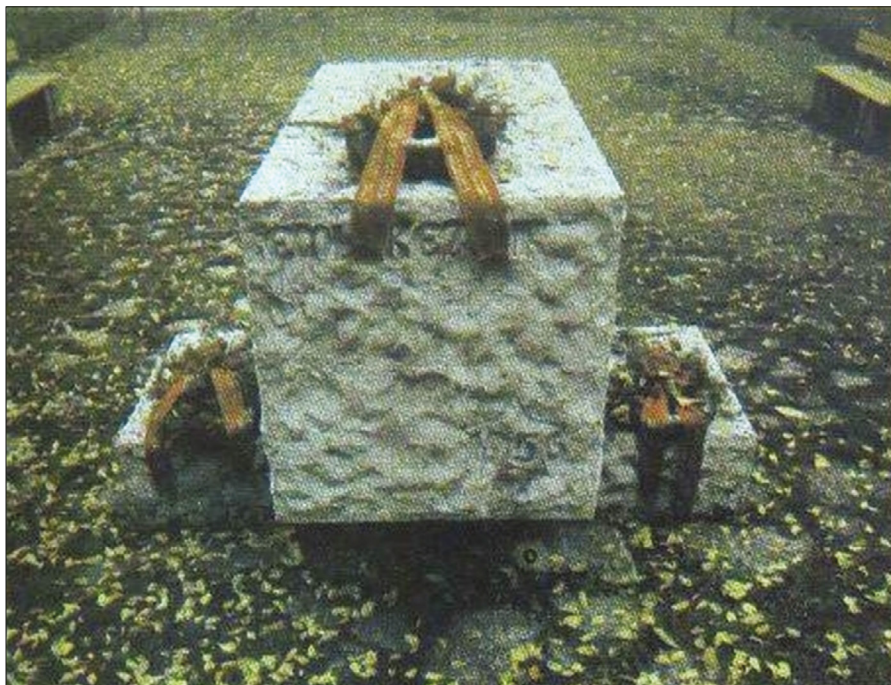
16. kép. Az emléktábla és a mellszobrok helye napjainkban. A füves területen még látható a mellszobrok posztamentjének beton alapja
Forrás: a szerző felvétele

17. kép. Az 1956-os emlékmű. A bal oldali képen felismerhető a háttérben a II-es épület, a jobb oldalin pedig az I-es épület bejárata
 Forrás: ZÁGONI 1975: 19. képes tábla

1966-ban, az 1956-os forradalom 10. évfordulóján a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia pártbizottsága és parancsnoksága a harcok során és a karhatalmi szolgálat során életüket vesztett kollégák tiszteletére emlékművet állíttatott. Az avatáson részt vett Csémi Károly altábornagy, vezérkari főnök, miniszterhelyettes. Az emlékmű egy fehér mészkőhasáb volt, amelyet az I. sz. épület előtti kőburkolatú, kétoldalt zászlórudakkal határolt térségen, a Zrínyi-mellszobor vonalában állítottak fel, és egészen a rendszerváltásig őrizte az elesett katonák emlékét. Eltávolítása indokolt volt, azonban azóta sem készült emléktábla az 1956-os harcokban életüket vesztett zrínyis katonák tiszteletére, pedig M. Szabó Miklós akadémikus kutatásainak köszönhetően ismerjük a neveket.²⁵

²⁵ „A harcok során életét veszítette Lukács László ezredes; Kiss Gyula, Kovács László és Vass Ernő alezredes; Fickó Győző, Jambrik József, Kiss Gyula, Klímits Tibor, Rác József és Steiner Gusztáv őrnagy; Földes Zoltán és Lantos Pál százados; Bódi Lajos, Lajos György és Varga István főhadnagy, valamint Szép Lajos alhadnagy. (A rendfokozatok a hősi halált követő előléptetéseket tükrözik – Sz. M.) E 16 főből heten a Magyar Rádiónál, hatan járőrszolgálatban, ketten a szolgálati helyre történő bevonulás közben, 1 fő pedig a Kilián laktanyánál veszítette életét. Ami a megtorlást illeti, Márton András ezredest 10, Dienes Ödön ezredest 15, Nagy Kálmán alezredest 15, Görgényi László őrnagyot 5, Zalavári Pál őrnagyot 4 évre, Pércsi Lajos őrnagyot halálra ítélték.” SZABÓ 2006: 816.

18. kép. *Az emlékmű az 1980-as években*

Forrás: NAGY 1985

19. kép. *Az 1956-os emlékmű helye napjainkban*

Forrás: a szerző felvétele

Felhasznált irodalom

- A Bercsényi-tüzérek osztálynapja (1934). *Nemzeti Újság*, 1934. május 20.
- A Pálffy laktanya hősi emlékművének felavatása (1929). *Nemzeti Újság*, 1929. június 25.
- A világháborúban elesett Bercsényi Miklós honvédtüzérek emlékművének leleplezése (1932). *Magyar Világhíradó*, 1932. június. Forrás: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=224>
- A volt cs. és kir. 31. és 32. nehéz tüzérezred hősi halált halt bajtársai emlékművének megkoszorúzása (1939). *Az Újság*, 1939. május 6. 9.
- Antifasiszta harcosok találkozója az egykori Andrassy-laktanyában (1982). *Párttörténeti Közlemények*, 1982/4. 215.
- Bajtársi ünnepség (1934). *Budapesti Hírlap*, 1934. május 30.
- Budapest (1944), légifotók* [a]. Budapest: Arcanum. Online: <https://maps.arcanum.com/hu/map/bp1944/?layers=30&bbox=2127162.756400914%2C6023312.-731061222%2C2127539.567063789%2C6023449.183099996>
- Budapest (1944), légifotók* [b]. Budapest: Arcanum. Online: <https://maps.arcanum.com/hu/map/bp1944/?layers=30&bbox=2127078.6648313976%2C6022817.-990517451%2C2127455.4754942725%2C6022954.442556226>
- Budapest (1944), légifotók* [c]. Budapest: Arcanum. Online: <https://maps.arcanum.com/hu/map/bp1944/?layers=30&bbox=2127094.807115882%2C6023078.-943066258%2C2127471.617778757%2C6023215.395105032>
- Emlékezés a mártírokra (1985). *Néphadsereg*, 1985. október 19. 2.
- Emlékmű avatás a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián (1963). *Néphadsereg*, 1963. augusztus 24. 2.
- Horthy István kormányzóhelyettes avatta fel az új világháború első hősi emlékművét (1942). *Függetlenség*, 1942. március 31. 3.
- Hősi emlékmű leleplezése a Pálffy-laktanyában (1929). *Magyar Híradó*, 1929. június. Online: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=9171>
- Hősök emléke (1935). *Pesti Hírlap*, 1935. június 4.
- Hősök emléke (1942). *Magyar Világhíradó*, 1942. március. Forrás: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=4580>
- Leleplezték a hősi halált halt budapesti tüzérek emlékművét (1932). *Pesti Hírlap*, 1932. május 29.
- Leleplezték a világháborúban elesett tüzérek emlékművét (1932). *8 Órai Újság*, 1932. május 29.
- M. SZABÓ Miklós (2007): *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története, 1955–1960*. Budapest: Zrínyi.
- NAGY Lajos szerk. (1985): *ZMKA története (minikönyv) – Plakettel*. Budapest: ZMKA.
- SZABÓ Miklós (2006): A Magyar Néphadsereg és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia az 1956-os forradalom és szabadságharc időszakában. *Hadtörténelmi Közlemények*, 119(3), 767–818.
- ZÁGONI Ernő szerk. (1975): *Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1950–1975*. Budapest: ZMKA.